

UNIVERSITATEA „ALEXANDRU IOAN CUZA” DIN IAȘI

FACULTATEA DE ISTORIE

OPȚIUNI ISTORIOGRAFICE

Serie nouă

Numărul 2 / 2025

EDITURA UNIVERSITĂȚII „ALEXANDRU IOAN CUZA” DIN IAȘI

2025

COMITETUL ȘTIINȚIFIC

Lucrețiu Mihailescu-Bîrliba, Laurențiu Rădvan, Mircea-Cristian Ghenghea, Adrian Vițalariu, Felix-Adrian Tencariu (Facultatea de Istorie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași), Mihail Băț (Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău)

COMITETUL DE REDACȚIE

Maria-Cristina Ciobanu (redactor șef), Rebeca Cefalan, Adina Amărieuței, Mălina Libiț, Andrei Archiudean, Bogdan-Ștefan Novac, Vlad Lungu (Facultatea de Istorie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași)

Adresa (materiale trimise pentru publicare sau altă corespondență): Facultatea de Istorie, Universitatea “Alexandru Ioan Cuza”, B-dul Carol I, Nr.11, 700506 - Iași, România.

Telefon: +40 758 550 922 (Comitetul de Redacție); +40 (232) 201056 (Secretariatul Facultății de Istorie)

Website: <https://optiuni-istoriografice.ro/>

E-mail: optiuni.istoriografice.is@gmail.com

Responsabilitatea pentru conținutul materialelor publicate revine exclusiv autorilor.

Tehnoredactor: Florentina Crucerescu

Redactor: dr. Marius-Nicușor Grigore

ISSN 1582 – 2842

CUPRINS / SUMMARY

ARTICOLE

Focul în preistorie: de la supraviețuire la inovație tehnologică / Fire in Prehistory: from Survival to Technological Innovation Adina AMĂRIUȚEI	7
Pigmenți și culoare în preistorie: de la primele picturi rupestre la cultura Cucuteni / Pigments and Color in Prehistory: from the Earliest Cave Paintings to the Cucuteni Culture Analisa FOCA	31
Metode de analiză și evoluția abordărilor în studiul ceramicii arheologice / Methods of Analysis and the Evolution of Approaches in Archaeological Pottery Studies Elena-Camelia PINTILIE	63
A Review of Interpretative Approaches Regarding Ashmounds Features From Noua Cultures / O analiză a abordărilor interpretative privind așezările de tip cenușar Vlad VOINICIUC	89
The Mobility of the Administrative Personnel in the Roman Empire: A Perspective on the Career of <i>Publius Aelius Hammonius</i> / Mobilitatea personalului administrativ in imperiul roman: o perspectiva asupra carierei lui <i>Publius Aelius Hammonius</i> Valeria PÎNTEA	107
Implicarea femeilor peregrine în viața religioasă a cetății Tomis / Involvement of <i>Peregrinae</i> Women in the Religious Life of Tomis Daria BABII	117
Considerații privitoare la identificarea satelor lui Oană Ureacli din ținutul Putnei / Considerations Regarding the Identification of Oană Ureacli's Villages in the District of Putna Alecsandru VOICU	125
Comunitate și societate. O scurtă monografie a comunei Baru din județul Hunedoara (sec. XIX-XXI) / Community and Society: a Short Monograph of the Commune of Baru, Hunedoara County (19th–21st Centuries) Denis-Sorin CĂLUȘER	133

Legea învățământului primar din 1924 și aplicarea ei reflectată în unele documente oficiale / The Law on Primary Education From 1924 and its Application Reflected in Some Official Documents

Mihai-Daniel BOTEZATU.....151

Ascensiunea nazismului reflectată în paginile ziarului „Adevărul” (1930-1933) / The Rise of Nazism Reflected in the Pages of the Newspaper „Adevărul” (1930-1933)

Dumitrița ILINCĂI 165

PREZENTĂRI DE CARTE

Mary BEARD, *Laughter in Ancient Rome. On Joking, Tickling, and Cracking Up*, University of California Press, Oakland, 2024, 319 p.

Xenia CHIFEAC..... 183

Valerie HANSEN, *Anul 1000. Exploratori, negustori și începutul globalizării*, trad. Matei Ciurică, București, Corint, 2023, 383 p.

Teodor-Răzvan MOISE 191

Kees BOTERBLOEM, *The Dirty Secret of Early Modern Capitalism. The Global Reach of the Dutch Arms Trade, Warfare and Mercenaries in the Seventeenth Century*, Routledge, New York, 2020, 244 p.

Andrei-Robert VASILACHE 197

Constanța VINTILĂ, Giulia CALVI, Mária PAKUCS-WILLCOCKS, Nicoleta ROMAN, Michał Wasiucionek, *Lux, modă și alte bagatele politicești în Europa de Sud-Est, în secolele XVI-XIX*, Humanitas, București, 2021, 431 p.

Andrei BORDEIANU..... 206

Martyn RADY, *Habsburgii. Ambiția de a stăpâni lumea*, traducere din limba engleză de Lia Decei, prefață de Matei Cazacu, Corint Istorie, București, 2023, 592 p.

Cristiana MURARIU 215

ARTICOLE

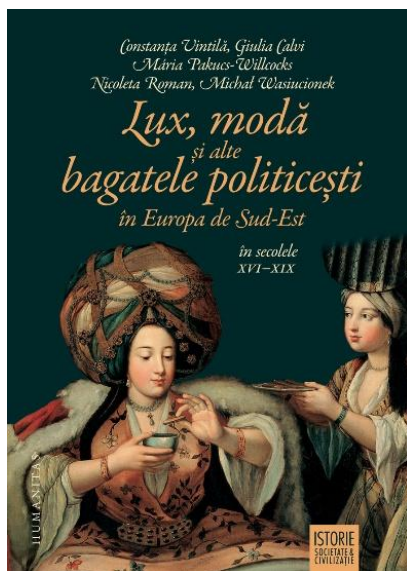
PREZENTĂRI DE CARTE

Constanța VINTILĂ, Giulia CALVI, Mária
PAKUCS-WILLCOCKS, Nicoleta ROMAN, Michal
WASIUCIONEK, *Lux, modă și alte bagatele politicești în
Europa de Sud-Est, în secolele XVI-XIX*, Humanitas,
București, 2021, 431 p.

Andrei BORDEIANU*

Lucrarea semnată de Constanța Vintilă, Giula Calvi, Mária Pakucs-Willcocks, Nicoleta Roman și Michal Wasiucionek, intitulată *Lux, modă și alte bagatele politicești în Europa de Sud-Est, în secolele XVI-XIX*, a văzut lumina tiparului în anul 2021, la Editura Humanitas, în cadrul proiectului *Luxury, Fashion and Social Status in Early Modern South-Eastern Europe (LuxFaSS)*, finanțat de European Research Council și găzduit de Colegiul Noua Europă. Însușind 431 de pagini, prezentul volum colectiv este structurat în șapte părți, fiecare având un număr inegal de subcapitole, fiind destinat, după cum reiese chiar din primele pagini, unui public țintă numeros, întrucât subiectul lucrării și stilul plăcut facilitează accesibilitatea cărții.

Evidențiem faptul că cei cinci autori au susținut, premergător rezultatului final (cartea), mai multe colocvii, conferințe internaționale și ateliere de lucru privitoare la subiectul amintit. Bunăoară, principalele direcții de cercetare ale Constanței Vintilă se încadrează

* Doctorand, Facultatea de Istorie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași;
e-mail: andrei6910@yahoo.ro

în sfera studiilor de gen, istoriei mentalităților și a vieții sociale în premodernitatea românească, un exemplu elocvent fiind *Patimă și desfătare. Despre lucrurile mărunte ale vieții cotidiene în societatea românească (1750-1860)*, publicată la Editura Humanitas în 2015. În aceeași direcție, Giulia Calvi a avut mai multe contribuții semnificative în direcția de cercetare a istoriei sociale, de pildă *Histories of a plague year. The social and the imaginary in Baroque Florence*, publicată la California University Press în 1989. Nicoleta Roman nu face notă discordantă, având preocupări de istorie socială, economică, precum și de istoria femeilor și copiilor din Țara Românească în perioada premodernă: *Deznădăjduită muiere n-a fost ca mine. Femei, onoare și păcat în Valahia secolului al XIX-lea*, Humanitas, 2016. Măria Pakucs-Willcocks este preocupată de istoria orașului Sibiu și de rețelele comerciale materializate în jurul urbei: *Sibiul veacului al XVI-lea. Buna rânduială a unui oraș transilvănean*, Humanitas, 2018. În sfârșit, preocupările cercetătorului Michał Wasiucionek se îndreaptă către teoria rețelilor de patronaj și clienterism, cât și asupra comunităților periferice din sud-estul Europei, extinzându-și studiile asupra Imperiului Otoman: *The Ottomans and Eastern Europe. Borders and Political Patronage in the Early Modern World*, 2019.

În *Introducere* (p. 13), Constanța Vintilă schițează diverse aspecte metodologice ce stau la baza studiilor prezente în carte, îndeosebi în ceea ce privește corelarea contextului politic și social al vremii cu evoluția modei ori percepția asupra luxului pe care o aveau elitele, evidențiind faptul că istoriografia comunistă a simplificat societățile balcanice prin raportarea acestora la „jugul otoman” (p. 14), materializat în exploatarea celor săraci, comerțul însă putând oferi nuanțe mult mai accentuate de urmărit prin desprinderea de ideologia/metodologia marxistă. Totodată, în prezenta secțiune introductivă este anunțat și obiectivul autorilor – deschiderea lecturii către un număr cât mai mare de cititori, observând, în urma colocviilor și atelierelor de lucru organizate, că luxul, moda și statutul social au stârnit un interes ridicat.

Cea dintâi parte a volumului, *Sursele consumului* (p. 17), îl familiarizează pe cititor cu sursele folosite de către cercetători și,

implicit, cu metodologia utilizată, Constanța Vintilă reiterând faptul că aceștia nu au tins la exhaustivitate în studiile lor, lăsând posibilă revenirea asupra fiecărui subiect în parte. Deși spațiul românesc este văduvit prin faptul că arhivele nu păstrează albume ce înfățișează veșmintele vremii, reconstituirile s-au efectuat cu ajutorul altor surse primare din spațiul balcanic, bunăoară prețioasa fototecă *Travelogues* a fundației Akaterini Laskaridis din Atena, un instrument de lucru indispensabil autorilor, înfățișând veșminte și reprezentări grafice din relatările de călătorie. Prin urmare, autorii au adoptat conceptul de „istorie globală” dezvoltat la Universitatea din Warwick, astfel încât obiectele și bunurile din catagrafii/registre vamale au devenit un factor de analiză pentru dinamica spațiului și a claselor sociale, fiind plasate într-un context bine definit. De pildă, Michał Wasiucionek era de părere că albumele otomane de costume pot oferi o perspectivă cuprinzătoare asupra felului în care artiștii otomani și clientela lor percepeau statutului social, bogăția și identitatea legată de lux reprezentând, concomitent, o formă de expresie artistică. De altfel, același autor opina că interesul occidentalilor pentru albumele amintite ale otomanilor de secol XVI-XVII poate fi interpretat drept o permeabilitate a ariilor culturale, contrar religiei sau orientărilor politice diferite. În aceeași direcție, Giulia Calvi evidențiază că perioada Renașterii poate fi asociată cu sporirea informațiilor suplimentare cu privire la identitatea locală, națională sau religioasă prin „colecțiile de veșminte” tipărite, spre exemplu cele ale lui Nicolas de Nicolay, Cesare Vecellio, Ignatius, Mouradgea d’Ohsson și Giulio Ferrario. Sursele amintite au fost esențiale în analizele antropologice de gen pentru premodernitatea europeană, fiind un indicator al clasei sociale, Giulia Calvia opinând că lucrarea lui d’Ohsson a prezentat societatea otomană dincolo de stereotipurile perpetuate de călătorii străini, ceea ce a facilitat conturarea unei imagini de ansamblu asupra elementelor vestimentare și activităților de *loisir* din Europa de Sud-Est (băutul cafelei, fumatul). În subcapitolul *Registreele vamale – surse pentru istoria comerțului și a consumului* (p. 49), Mária Pakucs-Willcocks subliniază importanța acestor registre din perspectiva interpretării lor, în vederea explicării unor transferuri culturale ce pornesc de la

tranzitul produselor. Pentru spațiul românesc extracarpatic, Constanța Vintilă a punctat importanța inventarelor de avere ale boierilor privind cheltuielile și veniturile¹, deosebit de utile pentru investigarea consumului, modei, luxului și a interacțiunilor cu diverși comercianți, „tabloul” de ansamblu putând fi completat cu ajutorul portretelor, un apanaj al elitei boierești. Totodată, chiar dacă primele gazetele au fost tipărite în Principatele Române în al patrulea deceniu al secolului al XIX-lea („Curierul Românesc” și „Albina Românească”), Nicoleta Roman subliniază că elitele românești erau la curent cu moda și cultura occidentală, demonstrând un interes deosebit pentru acestea, vizibil prin numeroasele subscripții la reviste din Franța, cum ar fi „La Mode: revue du monde élégant” (p. 70).

În cea de-a doua parte, *Pe drumuri: călătorii, negustori, consumatori* (p. 77), Michał Wasiucionek insistă asupra faptului că perioada premodernă poate fi caracterizată drept „prima globalizare” tocmai prin sporirea comerțului la mare distanță: Cairo, Constantinopol și Alep fiind centre importante de tranzit Orient-Occident (p. 79). Observăm multe asemănări cu situația transportului maritim descrisă de către istoricul Constantin Ardeleanu pentru veacul al XIX-lea², cu precădere asupra pericolelor naturale și a pirateriei, însă lucrarea amintită nu este citată. O analiză minuțioasă a documentelor de arhivă îi aparține Constanței Vintilă, comparând „bagajele” (bocceaua și desaga) boierilor pentru o drumeție scurtă, până la București, de pildă, cu lucrurile ce urmau a fi împachetate pentru o călătorie la Constantinopol, aducând de asemenea în atenția cititorului studiul domnului profesor Petronel Zahariuc referitor la călătoria boierilor moldoveni din 1822³. Pe de altă parte, făcând trecerea către spațiul intracarpatic, Mária Pakucs-Willcocks analizează activitatea

¹ A se vedea, de pildă, Mihai Mîrza, *Cheltuielile casei marelui vistiernic Toader Palade, după o samă din anul 1752*, în „Analele Științifice ale Universității «Alexandru Ioan Cuza» din Iași”, tom LIX, 2013, p. 333-531.

² Constantin Ardeleanu, *O croazieră de la Viena la Constantinopol. Călătorii, spații, imagini, 1830-1860*, Humanitas, București, 2021.

³ Petronel Zahariuc, *Bacșișuri, mătășuri și argintării: Călătoria boierilor moldoveni la Constantinopol în 1822*, în Dan Dumitru Iacob (ed.), *Avere, prestigiu și cultură materială în surse patrimoniale: Inventare de averi din secolele XVI-XIX*, Editura Universității „Al. I. Cuza”, Iași, 2015, p. 311-371.

Companiei Negustorilor Greci din Transilvania, care, în schimbul unei taxe, obținuseră dreptul de a face comerț în Sibiu. Autorul evidențiază că negustorii erau numiți „greci” prin prisma religiei ortodoxe și pentru faptul că vorbeau greaca, „limba folosită de altfel de comercianții creștini din tot Imperiul Otoman”, reușind cu ajutorul documentelor arhivelor sibiene, în forma unor liste nominale, să identifice cu ce tip de marfă făceau comerț, fiind pus accentul pe schimburile culturale ce aveau loc prin această activitate, aspect valabil pentru întreaga regiune.

A treia parte a volumului, *Țesături, încălțăminte, bijuterii* (p. 111), debutează cu un studiu semnat de Constanța Vintilă, *Nuntă și costum în Valahia*. Istoricul analizează evenimentul social amintit ca un mod de investigare a consumului din Principatele Române, studiind foi de zestre, de cheltuieli, corespondență etc., putând astfel reliefa cu ce era umplută lada de zestre și care erau cadourile făcute. În plus, Mária Pakucs-Willcocks întregeste imaginea de ansamblu arătând faptul că în Transilvania, comparativ cu spațiul extracarpatic, existau restricții cu privire la desfășurarea nunților, aspect reglementat de legea dată de Sfatul orașului Sibiu în 1685, limitând cheltuielile excesive „care produc pagube materiale și deformează caracterul” (p. 119), acesta fiind un mod prin care autoritățile urbane se arătau preocupate de păstrarea ierarhiei sociale. Cu toate acestea, în ceea ce privește consumul vestimentar, Constanța Vintilă a adus cele mai importante contribuții în această secțiune a lucrării, semnând nu mai puțin de nouă studii în rândul cărora analizează încălțăminte, bijuteriile, motivele florale, veșmintele și işlicele. Bunăoară, pornind de la cheltuielile casei vistiernicului Toader Palade, autorul evidențiază codurile cromatice otomane și contrastul dintre luxul boieresc și simplitatea „norodului”. Un exemplu elocvent în această direcție îl reprezintă serasirul, un material de lux asociat domnilor fanarioți, socotind că „țesăturile circulă odată cu oamenii, conectând continente și culturi diferite” (p. 175), astfel încât țesăturile și ornamentele utilizate reflectau statutul social. Același lucru poate fi spus și despre șaluri, masculine și feminine deopotrivă, cât și despre işlicele elitelor, dimensiunea și forma celor din urmă fiind strict reglementate. De

pildă, domnul, beizadelele și primii cinci dregători ai Divanului purtau ișlice din blană de samur, iar cei de rang inferior se mulțumeau cu blănuri mai ieftine, precum jder, miel, vulpe ori dihor. Semnalăm faptul că în cadrul acestei secțiuni a volumului au fost utilizate surse variate, iar numeroasele detalii oferite au fost însoțite de ilustrații, ceea ce facilitează lectura cititorului.

Partea a IV-a, *Delicatese și mirodenii de preț* (p. 209), explorează obiceiurile gastronomice din Europa de Sud-Est, îndeosebi influențele otomane și occidentale asupra acestora. De bună seamă, Constanța Vintilă corela ritualul mesei și a felurilor servite de reliefaarea statutului social al elitelor, masa unui boier având între 8 și 16 feluri, apa de trandafiri fiind prezentă în acest ritual (obiceiuri specifice lumii otomane). Cu ajutorul registrelor vamale, Mária Pakucs-Willcocks evidențiază prezența mirodeniilor în regiune încă din secolul al XV-lea, alături de statutul lor de produse de lux. În aceeași direcție, Michał Wasiucionek a efectuat o analiză interesantă asupra culturii cafelei și a tutunului, subliniind rolul lor în viața socială și politică – de la interdicțiile impuse de sultani până la teama occidentalilor că băutorii de cafea s-ar putea converti mai ușor la islam. Urmărind atent influențele occidentale odată cu trecerea veacurilor, Nicoleta Roman stăruie asupra evoluției consumului de dulciuri, de la vânzătorii ambulante la apariția cofetăriilor, precum celebra Cofetărie Capșa, deschisă în 1852. Astfel, specificul Principatelor Române era dat de influența gastronomiei occidentale, dar adaptată ingredientelor locale, după cum se poate observa în *Cartea de bucate boierești* a lui M. Kogălniceanu și C. Negruzzi.

Cea de-a cincea parte a volumului, *Grijile trupului: doctori și doftorii* (p. 255), debutează cu studiul Máriei Pakucs-Willcocks, *Doftorii și leacuri în secolul XVII*, însă socotim că titlul este impropriu, întrucât autorul s-a concentrat cu precădere asupra veacului al XVI-lea (p. 256). Încă din primele rânduri este reliefată discrepanța dintre spațiul românesc extracarpatic și Transilvania în materie de produse farmaceutice, întrucât în Sibiu, Brașov și Sighișoara farmaciile sunt atestate încă din secolul al XVI-lea. Totuși, comerțul cu produse farmaceutice s-a desprins treptat de cercurile

exclusiviste ale medicilor și farmaciștilor, devenind parte a negoțului tradițional cu mirodenii și alte mărfuri orientale. Pe de altă parte, Constanța Vintilă asocia progresele medicale din Principatele Române cu prezența medicilor străini la curtea domnilor, bunăoară medicii italieni Anton Maria del Chiaro și Giacomo Pilarino la curtea lui Constantin Brâncoveanu; precum și contribuția medicilor italieni prezenți la curtea domnului fanariot Nicolae Mavrocordat care au introdus primele vaccinuri în Moldova. Remarcăm faptul că autorul menționat a consultat lucrarea de referință în istoriografie a cercetătorului Sorin Grigoruță⁴. Chiar și așa, Giulia Calvi ilustrează rolul medicilor italieni dincolo de progresul adus în medicină, formându-se cu ajutorul acestora adevărate punți între Occident și Orient, influențând chiar relațiile diplomatice, dată fiind prezența lor în Imperiul Otoman.

A șasea secțiune a lucrării, *Viața socială, viața de familie, timpul liber* (p. 271), realizează un arc peste timp de patru veacuri, făcând tranziția de la muzică, dans, vânatoare și covoare turcești până la Bradul de Crăciun din secolul al XIX-lea. Astfel, Michał Wasiucionek plasa construcția palatului Saababad de către sultanul Ahmed III (1722) într-un context ceva mai larg, asociind această nouă alegere arhitecturală cu ruptura de tradițiile otomane anterioare, ceea ce reflectă, în opinia autorului, un început al occidentalizării în viața elitei otomane, proces întrerupt brusc de revolta din 1730. De bună seamă, Michał Wasiucionek sublinia importanța rolului arhitecturii în formarea/consolidarea ierarhiilor sociale și a identității în regiunea de Sud-Est a Europei. În acest context bine definit, Constanța Vintilă analizează evoluția obiceiurilor din casele boierești, salonul casei reprezentând apanajul activităților sociale. În plus, influența otomană asupra esteticii și gustului de viață poate fi reflectată și în comerțul cu covoare, utilizate nu doar pentru confortul domestic, ci mai degrabă pentru prestigiul social. Cele mai însemnate contribuții pentru această penultimă parte a volumului îi aparțin Nicoletei Roman, explorând impactul muzicii și dansului asupra societății, subliniind modul în care

⁴ Sorin Grigoruță, *Boli, epidemii și asistență medicală în Moldova (1700-1831)*, Editura Universității „Al. I. Cuza”, Iași, 2017.

aceste forme de divertisment au devenit accesibile, treptat, unei pături mai largi (burgheziei). Vânătoarea era pentru elite, deopotrivă, o formă de socializare, desfășurându-se cu mult fast oriental, un exemplu elocvent în acest sens fiind domnul Nicolae Mavrogheni (p. 316). Același autor explorează imaginea copiilor în portretele de familie și în jurnalele părinților din epocă, asociind copiii unui simbol al bucuriei familiale. Deși aceștia erau mai puțin prezenți în sursele scrise (din cauza altor preocupări, politice ori economice), portretele de familie reprezintă o sursă deosebit de utilă pentru cercetător în vederea înțelegerii relațiilor familiale și culturii materiale, precum și a schimbărilor în modă⁵. Un exemplu asupra căruia Nicoleta Roman a stăruit este tabloului familiei Alecsandri, reflectând schimbările de modă și aspirațiile de occidentalizare, întrucât vornicul Alecsandri (tatăl) era îmbrăcat în stil oriental, iar fiii săi aveau haine occidentale, barba specifică boierilor munteni lipsind. După evenimentele din 1848, autorul opina că apar noi schimbări în această materie, căci noua generația crește sub influența idealurilor naționale, bunăoară familiile Brătianu, Rosetti, Golescu etc. Astfel, foarte util pentru o astfel de analiză s-a dovedit a fi jurnalul lui C.A. Rosetti, pe care Dana Dumitru l-a împărțit în trei micro-romane: iubirea pentru copiii săi, pasiunea pentru femei (căsătorie) și romanul revoluției pașoptiste, secționare cu care suntem de acord și pe care am identificat-o la rândul nostru în jurnalele lui G.D. Pallade,⁶ discipol al lui C.A. Rosetti. Prin urmare, spre sfârșitul veacului al XIX-lea, pe baza racordării spațiului sud-est european la Occident, copiii vor începe să ocupe un loc însemnat nu doar în scrierile private ale părinților, ci și în presă și societate (p. 344).

În ultima parte a lucrării, *Modă, lux și prefacerile societății sud-este europene* (p. 355), autorii stăruie asupra evoluției modei și schimbărilor sociale din sud-estul Europei. Astfel, Mária Pakucs-Willcocks a analizat moda în Transilvania înainte și după intrarea sub dominația habsburgică, comparând influența orientală cu cea a curții vieneze. Autorul a conchis că cea dintâi influență nu a

⁵ Menționăm că ilustrațiile sunt prezente într-un număr însemnat, acestea facilitând lectura cititorului.

⁶ Biblioteca Academiei Române, Secția manuscrise G.D. Pallade, Jurnal, cotele 4886-4897.

dispărut integral după Tratatul de la Karlowitz din 1699, însă din veacul al XVIII-lea se poate observa mult mai clar otomanizarea boierilor din spațiul extracarpatic în comparație cu elitele transilvănene. Contribuțiile Constanței Vintilă și ale Nicoletei Roman din ultimele subcapitole ale volumului se îndreaptă, deopotrivă, în aceeași direcție, evidențiind perioadele de tranziție în societățile sud-este europene prin racordarea acestora la influențele occidentale, dar fără a renunța în integralitate la obiceiurile orientale.

În concluzie, demersul celor cinci autori este întocmit într-o manieră pertinentă, demonstrând un remarcabil spirit de sinteză. Totodată, aceștia au utilizat un număr însemnat de surse, deopotrivă primare și secundare, iar multitudinea ilustrațiilor prezente alături de diverse tabele și documente facilitează lectura cărții, reprezentând astfel o premieră editorială în această direcție de cercetare a premodernității sud-est europene. Prin urmare, prezentul volum colectiv va fi o lucrare de referință din punct de vedere metodologic, tematic și interpretativ.